

УДК 159.922.8:343.915(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.2.69>

ПСИХОЛОГІЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ: ТЕНДЕНЦІЇ ЗРОСТАННЯ МОЛОДІЖНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Серкевич І.Р.,*кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри кримінально-правових дисциплін,**Львівський державний університет внутрішніх справ*

ORCID: 0000-0001-7678-0291

Серкевич І.Р. Психологія неповнолітніх правопорушників: тенденції зростання молодіжної злочинності в умовах війни в Україні.

У статті досліджено особливості психології неповнолітніх правопорушників та показано тенденції зростання молодіжної злочинності в умовах війни в Україні. Наголошено, що підліткова жорстокість в Україні спричинена багатьма чинниками: не тільки фактом повномасштабного вторгнення Росії, а й пов'язаними з ним обставинами – загальним психологічним станом нашого суспільства, економічною ситуацією в Україні, а також особливостями інформаційного простору, в якому формуються й соціалізуються діти. Зазначено, що важливе значення для формування особистісних якостей неповнолітніх має сімейний стан. Наявність сім'ї визначає більш стабільний і передбачуваний спосіб життя, підвищує почуття відповідальності, розширює коло обов'язків людини. Сімейне середовище також сприяє розвитку соціальних зв'язків і формуванню сильної соціальної підтримки, що зменшує ймовірність спонтанних та імпульсивних вчинків. Важливим чинником, причиною скоєння кримінальних правопорушень неповнолітніми є також, із психологічної точки зору, ціннісні орієнтації, як одна із центральних характеристик спрямованості особистості. Процес формування цінностей особистості відбувається під впливом соціального середовища. Правова психологія молодих правопорушників характеризується відсутністю почуття соціальної відповідальності і низьким рівнем самоконтролю. Вони часто не усвідомлюють суспільної небезпеки своїх дій, а їхня психологічна нестабільність і схильність до імпульсивності сприяють деформованому сприйняттю правових норм і установок. Несформована правосвідомість є наслідком низького рівня пізнавальних і суспільних інтересів на цьому етапі становлення особистості. Для них характерне формальне ставлення до нормативних заборон, протиставлення загальноприйнятим нормам і правилам поведінки, схвалення порушень закону. За час повномасштабного вторгнення для української молоді особливої значущості набули особисті цінності відчуття свободи і незалежності у власних рішеннях і вчинках. Вага життєвого пріоритету в переліку цілей молоді зросла майже удвічі, підтверджуючи важливість і цінність ідей свободи й рівності в суспільстві. Соціально-економічні виклики, спричинені військовою агресією, сприяли формуванню в молоді свідомого ставлення до внеску на користь країни й суспільства загалом. Зроблено висновок, що молодіжна злочинність – це серйозна кримінологічна проблема, що характеризується високою динамікою, специфічними причинами і важкими наслідками як для самих молодих правопорушників, так і для суспільства загалом. Зростання рівня молодіжної злочинності становить загрозу громадському порядку і громадській безпеці, підриває соціальні підвалини і створює додаткове навантаження на правоохоронну систему України.

Ключові слова: права дитини, неповнолітні, кримінальні правопорушення, молодіжна злочинність, кримінологія, психологія неповнолітніх, психоемоційний стан підлітків, правоохоронна система, війна.

Serkevych I.R. Psychology of juvenile offenders: trends of growth of youth crime in the conditions of war in Ukraine.

The article examines the peculiarities of the psychology of juvenile offenders and shows the trends of growth of youth crime in the conditions of war in Ukraine. It is emphasized that teenage cruelty in Ukraine is caused by many factors: not only the fact of the full-scale invasion of Russia, but also the circumstances related to it - the general psychological state of our society, the economic situation in Ukraine, as well as the peculiarities of the information space in which children are formed and socialized. It is noted that marital status is of great importance for the formation of personal qualities of minors. The presence of a family determines a more stable and predictable lifestyle, increases the sense of responsibility, and expands the circle of human responsibilities. The family environment

also contributes to the development of social ties and the formation of strong social support, which reduces the likelihood of spontaneous and impulsive actions. An important factor, the cause of the commission of criminal offenses by minors, from a psychological point of view, is also value orientations, as one of the central characteristics of the orientation of the personality. The process of forming personal values occurs under the influence of the social environment. The legal psychology of young offenders is characterized by a lack of a sense of social responsibility and a low level of self-control. They often do not realize the social danger of their actions, and their psychological instability and tendency to impulsivity contribute to a deformed perception of legal norms and attitudes. Unformed legal consciousness is a consequence of a low level of cognitive and social interests at this stage of personality formation. They are characterized by a formal attitude to regulatory prohibitions, opposition to generally accepted norms and rules of behavior, approval of violations of the law. During the full-scale invasion, personal values of a sense of freedom and independence in one's own decisions and actions became of particular importance for Ukrainian youth. The weight of life priority in the list of youth goals almost doubled, confirming the importance and value of the ideas of freedom and equality in society. The socio-economic challenges caused by military aggression contributed to the formation of a conscious attitude in youth to contribute to the benefit of the country and society as a whole. It is concluded that youth crime is a serious criminological problem characterized by high dynamics, specific causes and serious consequences for both the young offenders themselves and society as a whole. The increase in the level of youth crime poses a threat to public order and public safety, undermines social foundations and creates an additional burden on the law enforcement system of Ukraine.

Key words: child rights, minors, criminal offenses, youth crime, criminology, psychology of minors, psycho-emotional state of adolescents, law enforcement system, war.

Постановка проблеми. Проблема молодіжної злочинності – явище не нове. Молодіжна злочинність існувала у всі часи, проте особливого поширення набула в сучасний період. «Це зумовлено не лише тим, що неповнолітні завжди визнавалися злочинцями особливого роду, а й тим, що на сьогодні – це одна з найбільш кримінально уражених верств населення» [1], – наголошують науковці.

Стратегія Ради Європи з прав дитини на період 2022–2027 років акцентує на тому, що молодіжна злочинність є наріжним каменем регіональних соціальних викликів [2]. Молодіжна злочинність – це серйозна кримінологічна проблема, що характеризується високою динамікою, специфічними причинами і важкими наслідками як для самих молодих правопорушників, так і для суспільства загалом. Зростання рівня молодіжної злочинності становить загрозу громадському порядку і громадській безпеці, підриває соціальні підвалини і створює додаткове навантаження на правоохоронну систему України.

Характерною ознакою молодіжної злочинності є її масовість, що корелює зі зростанням протестної активності молоді. Посилення протестних настроїв спонукало широку громадськість до переосмислення місця і ролі молодого покоління в сучасному українському суспільстві. Окрім того, російська агресія в Україні, що розпочалася 2014 року і переросла в повномасштабну війну у 2022-му, істотно вплинула, звісно, на все суспільство, але передусім на молодь. Підлітки, які виростили в умовах бойових дій, зіткнулися з такими проблемами, як постійний стрес, порушення звичного способу життя, переживання через втрату близьких, переміщення в інші регіони, а в деяких випадках і пряма участь у воєнних діях або спостереження за ними. Усе це впливає на психоемоційний стан підлітків, що може виражатися в різних формах агресії, депресії і навіть суїцидальних схильностях [3]. З огляду на це, молодіжну злочинність, що посягає на громадський порядок, варто розглядати як самостійну кримінологічну проблему.

Ступінь наукової розробки проблеми. Проблеми, пов'язані із злочинністю неповнолітніх, досліджували такі вітчизняні науковці: А. Антонюк, Ю. Антонян, І. Богатирьов, В. Глушков, М. Дякур, І. Жаровська, О. Джужа, А. Закалюк, О. Колб, О. Костенко, С. Максименко, Н. Ортинська, Т. Продан та інші. Психологічні особливості поведінки неповнолітніх правопорушників досліджували В. Вітвіцька, В. Коновалова, І. Топольскова та інші. Утім, попри високу затребуваність в дослідженні молодіжної злочинності, поза увагою вчених залишилось чимало питань проблемного характеру, особливо тенденцій зростання молодіжної злочинності в умовах війни в Україні тощо.

Метою статті є аналіз особливостей психології неповнолітніх правопорушників та характеристика тенденцій зростання молодіжної злочинності в умовах війни в Україні.

Виклад матеріалу. На сьогодні підліткова жорстокість в Україні спричинена багатьма чинниками: не тільки фактом повномасштабного вторгнення Росії, а й пов'язаними з ним обставинами – загальним психологічним станом нашого суспільства, економічною ситуацією в Україні, а також особливостями інформаційного простору, в якому формуються й соціалізуються діти [4]. Так, ста-

тистичні дані вказують на те, що кількість кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми або за їх участі, проти основ нацбезпеки за три роки зростає в 43 рази: 2022 рік – три; 2023 рік – два; 2024 рік – 31; 2025 рік – 130 кримінальних правопорушень. Так, у 2025-му 68 правопорушень було зареєстровано за фактом диверсій, 53 – за фактом перешкоджання законній діяльності Збройних сил України та ще два – за фактом несанкціонованого поширення інформації про переміщення зброї та військових формувань. На думку експертів, так відбувається з двох причин. Перша – російські спецслужби використовують підлітків, які шукають заробітку, як вразливу категорію, якою можна легко маніпулювати. Друга – відсутність контролю над телеграм-каналами [5].

Як основні ознаки злочинності неповнолітніх Т. Продан і М. Дякур вказують: по-перше, це негативне соціальне явище, що є основою для самодетермінації всієї злочинності; по-друге, їй властивий психологічний механізм наслідування дорослих; по-третє, має переважно груповий характер; по-четверте, характеризується підвищеною латентністю; по-п'яте, переважають корисливі й насильницькі кримінальні правопорушення [6]. Проте без урахування статево-вікових особливостей неможливо зрозуміти специфіку формування особи неповнолітнього злочинця і його протиправної поведінки. Здебільшого молоді, яка скоює кримінальні правопорушення проти громадського порядку, – це особи чоловічої статі (в середньому 96,5 %). Проте 2025 року майже удвічі зростає залученість осіб жіночої статі до скоєння кримінальних правопорушень (з 2,2 % до 4,2 %) [5].

Переважаання чоловіків у загальній структурі злочинності пов'язане не з психічними та психологічними особливостями статі, а з диференціацією інтересів, поведінки, виховання хлопчиків і дівчаток, з їх посиленою активністю, підприємливістю, рішучістю, нестриманістю й іншими загальнохарактерологічними властивостями чоловіків, що виявляються в певних життєвих ситуаціях, зокрема в антисупільних вчинках і правопорушеннях.

Пік участі молоді у вчиненні кримінальних правопорушень припадає на віковий період від 18 до 24 років. Найчастіше хуліганські дії вчиняють особи у віці від 18 до 29 років, найменш активні – неповнолітні. Вандалізм здебільшого вчиняють молоді люди у віці від 18 до 24 років, найменше – у віці від 24 до 29 років [7].

Освітній рівень молодих людей, які вчинили кримінальні правопорушення, що посягають на громадський порядок, переважно відповідає середній (повній) загальній (26,5 %) і середній професійній освіті (21,9 %), у меншості виявлених осіб – початкова й основна загальна (13,9 %) і вища освіта (10,9 %) [6]. Вочевидь, рівень освіти відіграє найважливішу роль у формуванні правосвідомості неповнолітніх правопорушників. Освіта сприяє підвищенню соціального статусу, що корелює з меншою ймовірністю вчинення правопорушень. Окрім того, освіта розвиває когнітивні навички, такі як критичне мислення, планування, конструктивний розв'язок проблем. А це дає змогу молоді ухвалювати зважені рішення, знижуючи імпульсивність і схильність до ризику.

Іноземні експертні дослідження доводять, що якість саме правової освіти впливає на сприйняття законів і готовність дотримуватися їх [8, р. 21]. Наприклад, проведення юридичних курсів у закладах освіти неюридичного спрямування, а також здійснення правової пропаганди допомагає знизити рівень злочинності серед молоді за допомогою підвищення ступеня усвідомлення значущості правових явищ і відповідальності за свою поведінку.

Окрім того, недостатня увага з боку батьків, асоціальні моделі поведінки всередині сім'ї, а також наявність кримінального досвіду в батьків сприяють формуванню в дитини спотвореного сприйняття права і правових явищ [9]. Дитина, яка бачить, що її батьки вчиняють протиправні дії і при цьому уникають відповідальності, сприймає таку поведінку як норму, що формує деструктивні рольові моделі.

Утім, не тільки вітчизняні, а й зарубіжні кримінологічні дослідження доводять, що формування правосвідомості особистості в умовах сім'ї, члени якої схильні до вчинення кримінальних правопорушень, є основною причиною залучення молодих людей до злочинної діяльності [8; 10].

Згідно з пунктом 1 статті 3 Конвенції про права дитини, дитина має право на те, щоб її найкращі інтереси оцінювалися і враховувалися як першочергове міркування при ухваленні щодо неї будь-яких рішень чи вжиття дій і в державній, і в приватній сфері [11]. Практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) із цього приводу гарантує, що, по-перше, у якнайкращих інтересах дитини буде збереження її зв'язків із сім'єю, окрім випадків, коли сім'я виявляється особливо непридатною або явно неблагополучною; по-друге, у якнайкращих інтересах дитини буде забезпечення її розвитку в безпечному, спокійному і стійкому середовищі, що не є неблагополучним (див. пункт 100 рішення ЄСПЛ у справі «Мамчур проти України» [12]). Саме тому, як видається, важливе значення для формування особистісних якостей неповнолітніх має сімейний стан. Наявність сім'ї визначає більш стабільний і передбачуваний спосіб життя, підвищує почуття відповідальності, розширює коло обов'язків людини. Сімейне середовище також сприяє розвитку соціальних зв'язків і формуванню сильної соціальної підтримки, що зменшує ймовірність спонтанних та імпульсивних вчинків.

Розглядаючи сферу зайнятості молодих правопорушників, які вчиняють кримінальні правопорушення, варто зазначити, що в середньому 11 % з них становлять учні та студенти, 24 % – наймані робітники, а 57 % – особи, які не мають постійного джерела доходу, що свідчить про вплив незайнятості на кримінальну спрямованість особистості [6]. За даними експертного опитування, трудова діяльність таких осіб характеризується низькою кваліфікацією, несумлінним виконанням обов'язків, прогулами.

Трудова зайнятість забезпечує легальне джерело доходу, яке дає змогу задовольняти базові потреби (житло, їжа, одяг), структурує день, займає значну частину часу. Роботодавець, робочий колектив здійснюють соціальний контроль, зміцнюють почуття належності до суспільства, власної значущості індивіда та причетності до спільної справи. Незайнятість, навпаки, спричинює зниження рівня і якості життя, підвищення соціальної напруги і невдоволення, появу почуття несправедливості й образи через нерівність доходів і розподілу ресурсів.

Тривожними є дані статистики, які фіксують повторні кримінальні правопорушення раніше вже судимих осіб. Частина цих правопорушників демонструє стійкі антисоціальні установки, схильність до ризику, імпульсивність і низький рівень емпатії. Згідно з даними Генеральної прокуратури України, за період 2023-2025 рр. було повідомлено про підозру 1752 неповнолітнім особам: до 14 років – 114 особам; 14–15 років – 540 особам; 16–17 років – 1098 особам. Найпоширенішими правопорушеннями серед неповнолітніх були крадіжки (807 випадків), грабежі (97 випадків), розбої (35 випадків) та шахрайства (79 випадків). Ці статистичні дані підтверджують актуальність проблеми рецидивної злочинності серед неповнолітніх і потребу в розробці та впровадженні ефективних превентивних заходів [13].

Одним з основних чинників, що сприяють повторному вчиненню кримінальних правопорушень серед неповнолітніх, є несприятливе соціально-економічне становище їхніх сімей. Бідність, нестабільний дохід та відсутність підтримки з боку батьків формують середовище, у якому діти змушені шукати альтернативні способи вирішення життєвих труднощів. У таких умовах підлітки часто стають легкою мішенню для злочинних угруповань або ж самі долучаються до протиправної діяльності. Брак доступу до ресурсів, необхідних для гармонійного розвитку, лише посилює ці ризики, змушуючи неповнолітніх обирати шлях злочинної поведінки [14]. Це зумовлено специфічними й ситуаційними чинниками, що діють у молодіжному середовищі. Молодь перебуває на стадії формування своєї особистості і прагне належності до злочинного угруповання. Злочинне угруповання може стати джерелом самооцінки і престижу власного статусу. Вчинення кримінального правопорушення може сприйматися як авантюрна пригода, спосіб отримати адреналін, задовольнити прагнення, так би мовити, «гострих відчуттів».

Окрім того, занепокоєння викликає і той факт, що практично 60 % з виявлених осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, на момент його скоєння перебували в стані сп'яніння. Алкоголь істотно впливає на вчинення протиправних діянь неповнолітніми, діючи як підсилювач агресії, пригнічуючи самоконтроль і спотворюючи сприйняття реальності, знижуючи критичність мислення, впливаючи на координацію рухів і швидкість реакції. Водночас важливо відзначити, що алкоголь не є єдиною причиною кримінального правопорушення. Він слугує радше каталізатором, посилюючи попередні фактори ризику.

Важливим чинником, причиною скоєння кримінальних правопорушень неповнолітніми є також, із психологічної точки зору, ціннісні орієнтації, як одна із центральних характеристик спрямованості особистості. Процес формування цінностей особистості відбувається під впливом соціального середовища. За даними опитування респондентів вікової групи від 14 до 17 років, найбільш значущими цінностями для них є проведення часу з друзями (81,9 %), комп'ютер, інтернет і соціальні мережі (71 %), матеріальне благополуччя (52,9 %), менш значущими цінностями вказували навчання і саморозвиток (15,8 %), а також релігію (13,6 %) і здоров'я (10,9 %). А вже серед молоді від 18 до 35 років найбільш значущими цінностями є: сім'я (86,4 %), високооплачувана робота (81 %), здоров'я (76 %) й особистісний ріст (70,5 %), найменшу цінність мають релігія (24,6 %), взаємини з друзями (21,4 %) і набуття популярності (13,2 %) [15].

Водночас за час повномасштабного вторгнення для української молоді особливої значущості набули особисті цінності відчуття свободи і незалежності у власних рішеннях і вчинках. Вага життєвого пріоритету в переліку цілей молоді зросла майже удвічі, підтверджуючи важливість і цінність ідей свободи й рівності в суспільстві. Соціально-економічні виклики, спричинені військовою агресією, сприяли формуванню в молоді свідомого ставлення до внеску на користь країни й суспільства загалом. Дослідження показує, що кількість опитуваних молодих людей, які цінують свободу і незалежність, зросла з 28 % у 2021 році до 56 % у 2024-му. Своєю чергою, важливість принесення користі країні в переліку життєвих пріоритетів посилила позиції серед молоді до 33 % у 2024 році зі 6 % у 2021-му. Корисливі мотиви жаги влади і слави мали незначні коливання і залишались на останніх позиціях у переліку життєвих ціннісних орієнтирів [16].

До основних морально-психологічних рис неповнолітніх правопорушників належать егоїзм, імпульсивність, рішучість, висока реакційна рухливість, конфліктність, наслідування, підвищена сугестивність, відсутність критичного мислення, переконаність у допустимості й переважності насильницьких способів досягнення цілей і задоволення своїх бажань, неповажне ставлення до оточення, налаштованість на грубу, зухвалу, агресивну поведінку. Організаторів несанкціонованих публічних заходів і масових заворушень експерти-практики характеризують як осіб, що володіють сильною волею, чарівністю, авторитетністю, ораторським мистецтвом, хитрістю, скритністю, підозрілістю.

Правова психологія молодих правопорушників характеризується відсутністю почуття соціальної відповідальності і низьким рівнем самоконтролю. Вони часто не усвідомлюють суспільної небезпеки своїх дій, а їхня психологічна нестабільність і схильність до імпульсивності сприяють деформованому сприйняттю правових норм і установок. Несформована правосвідомість є наслідком низького рівня пізнавальних і суспільних інтересів на цьому етапі становлення особистості.

Для них характерне формальне ставлення до нормативних заборон, протиставлення загальноприйнятим нормам і правилам поведінки, схвалення порушень закону. Згодом формується вороже, недовірливе ставлення до державних і суспільних інтересів та цінностей. Успіхи в навчанні, задоволеність роботою і матеріальним забезпеченням, зацікавленість у дозвіллевій діяльності, наявність захоплень та успіхи у спорті, мистецтві, науковій діяльності, навпаки, знижують імовірність прояву в молоді злочинних нахилів.

Правова ідеологія молодих правопорушників формується на основі переконань, а також негативного досвіду, пов'язаного із функціонуванням чинної правової системи. У таких умовах право сприймається як інструмент репресій, а не як засіб захисту державних, суспільних й особистих інтересів. Молоді люди, які стикаються з несправедливим, на їхню думку, поводженням з боку правоохоронних органів, формують у собі негативне ставлення до права і можуть сприймати його як загрозу. Тому в такому середовищі розробляються власні, альтернативні уявлення про справедливість і законність, які виправдовують протиправні дії.

Висновки. Отже, морально-психологічні риси і правосвідомість молодих правопорушників є найважливішими факторами, що зумовлюють їхню участь у кримінальних правопорушеннях. Як основні когнітивні особливості особистості, властиві молодим правопорушникам, можна назвати низький рівень морального мислення, орієнтацію на егоцентричні цінності, нездатність адекватно оцінити свої дії і їхні наслідки, віру в безкарність, раціоналізацію своїх вчинків, приписування вини іншим людям або обставинам, переконаність у ворожості та несправедливості навколишнього світу, нездатність контролювати емоції й імпульси, невміння ухвалювати правильні рішення в стресових ситуаціях. До емоційних особливостей особистості молодого правопорушника належать: прагнення довести свою значущість і силу через агресивну поведінку і вчинення протиправних діянь, накопичення негативних емоцій і невміння конструктивно з ними справлятися, нездатність до емпатії, підвищена тривожність і страх. Соціальними рисами молодих правопорушників є перебування в неблагополучному соціальному середовищі (проживання в сім'ях із низьким рівнем доходу, наявністю алкоголізму, насильства або відсутністю батьківського контролю тощо), відсутність позитивних соціальних зав'язків (немає підтримки від авторитетних дорослих, мало друзів, участь у групах, що заохочують злочинну поведінку), низька успішність в закладах освіти, відсутність мотивації до навчання і розвитку тощо.

Насамкінець слід зазначити, що деформація правосвідомості молоді відбувається під впливом безлічі різноманітних чинників. І саме дослідження правової психології та правової ідеології дає змогу глибше зрозуміти мотивацію молодих правопорушників, а також розробити ефективний механізм профілактики злочинності в українському суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зарадук З.В. Проблеми злочинності серед неповнолітніх в Україні: навчально-методичні рекомендації. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2024. 55 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/28900/1/probl_zloch_nerov.pdf (дата звернення: 1.02.2026).
2. Стратегія Ради Європи з прав дитини на 2022–2027 рр.: «Права дитини на практиці: від стабільної реалізації до спільного новаторства». URL: <https://rm.coe.int/cdenf-unofficial-translation-into-ukrainian/1680aca358> (дата звернення: 1.02.2026).
3. На підліткову злочинність в Україні впливає ряд факторів: війна, соцмережі, алкоголь, наркотики, що спричиняє буллінг, агресію та суїцид. *Ukrpress.fun*. 2025. 29 січ. URL: <https://ukrpress.fun/2025/01/29/na-pidlitkovu-zlochinnist-v-ukrayini-vplivae-ryad-faktoriv-viyna-sotsmerezhi-alkogol/> (дата звернення: 1.02.2026).
4. Діти стають жорстокіше. Чи можна цьому протидіяти? Українська Гельсінська спілка з прав людини: офіц. вебсайт. 2025. 28 лют. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/dity-staiut-zhorstokishe-chy-mozhna-tsomu-protydiaty/> (дата звернення: 1.02.2026).

5. Кількість злочинів неповнолітніх проти основ нацбезпеки за три роки зросла в 43 рази, – Юрчишин. Детектор медіа. 2026. 13 лют. URL: <https://ms.detector.media/withoutsection/post/38958/2026-02-13-kilkist-zlochyniv-nepovnolitnikh-proty-osnov-natsbezpeky-za-try-roky-zrosla-v-43-razy-yurchyshyn/> (дата звернення: 1.02.2026).
6. Продан Т.В., Дякур М.Д. Кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Сер.: Право*. 2024. Вип. 86, ч. 4. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/54-2.pdf> (дата звернення: 1.02.2026).
7. Ортинська Н.В. Правовий статус неповнолітніх: теоретико-правове дослідження: дис. ... д-ра юрид. наук / НУ «Львівська політехніка». Львів, 2017. 524 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1717/dysertaciynarobotanazdobuttyanaukovogostupenyadoktorayuryduchnyhnaukortynskoyinv.pdf> (дата звернення: 1.02.2026).
8. Tyler T.R. *Why People Obey the Law*. Princeton: Princeton University Press, 2006. 320 p.
9. Кримінологія: академічний підручник / І.Г. Богатирьов, Л.В. Гусар, О.Г. Колб та ін.; за заг. ред. І.Г. Богатирьова. Чернівці: Технодрук, 2020. 336 с.
10. Farrington D.P., Welsh B.C. *Effects of Improved Street Lighting on Crime: A Systematic Review*. London: Home Office, 2002. 61 p.
11. Конвенція про права дитини : міжнар. док. від 20.11.1989 / ООН. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 1.02.2026).
12. Рішення ЄСПЛ у справі «Мамчур проти України» (Заява № 10383/09) від 16.07.2015. *Законодавство України»* / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a93#Text (дата звернення: 1.02.2026).
13. Статистична інформація про стан злочинності в Україні за 2021–2024 роки. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (дата звернення: 1.02.2026).
14. Сперкач Н.А., Дубець А.В. Кримінологічна характеристика рецидивної злочинності серед неповнолітніх. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 3, ч. 2. С. 462–467. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/334474/323437> (дата звернення: 1.02.2026).
15. Ціннісні орієнтації сучасної української молоді. Щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України про становище молоді в Україні (за підсумками 2015 року) / Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики; [редкол.: Жданов І.О., гол. ред. колег., Ярема О.Й., Беляєва І.І. та ін.]. Київ, 2016. 200 с. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist/shorichni_dopovidi/shorichna-dopovid.pdf (дата звернення: 1.02.2026).
16. Становище молоді в Україні. «Молодь України: виклики та адаптація в умовах воєнного стану»: щорічна доповідь Міністерства молоді та спорту України за підсумками 2022–2025 років. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2026/20251-shhorichna-dopovid-pu-vru-kmu-molod-ukrayini.pdf (дата звернення: 1.02.2026).

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.02.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації: 5.03.2026